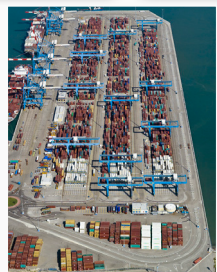
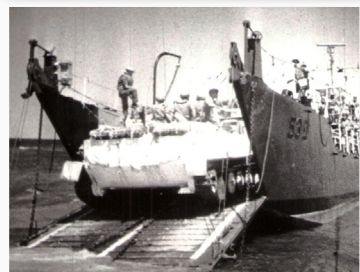

הערכה אסטרטגית ימית לישראל 2019/20

עורך ראשי: פרופ' שאול חורב

ערך והפיק: אהוד גובן

17. חמישים שנה למלחמת ההתשה – איגוף ימי ונחיתה מהים – לקחי העבר ואתגרי העתיד

בני שפניר

"A full-scale amphibious operation is a high-stakes enterprise. It either succeeds dramatically or fails dramatically. There is nothing in between."
Lt. Gen. Bernard E. Trainor¹

1. מבוא

אור ל-9 בספטמבר 1969 החל מבצע "רביב"². במבצע זה הנחיתו שלוש נחתות 36 מטר של חיל הים הישראלי בצד המערבי של תעלת סואץ כוח שריון, בהרכב שישה טנקי "טיורן" (T-55) ושלושה נגמ"שי בט"ר (P-50), שהיו צבועים בצבעי הצבא המצרי.³ הכוח נע לאורך קטע חוף של כ-70 קילומטר, וגרם לאבדות משמעותיות לצבא המצרי. יש הגורסים שפעולה זו הייתה מהגורמים שהחישו את סיומה של מלחמת ההתשה באוגוסט 1970.⁴ המבצע לא היה יכול להתבצע ללא הנחתת הכוחות מהים על כל המשתמע מכך.⁵

ההיסטוריון הצבאי בזיל הנרי לידל הארט (Liddell Hart) כתב כי: "הגמישות האמפיבית היא הנכס האסטרטגי הגדול ביותר של העוצמה שבסיסה בים".⁶ במאמרו על הכוחות

- 1 Lt. Gen. Bernard E. Trainor The United States Marine Corps portal 1985-1946, ותפקידו האחרון היה מפקד גדוד. בין השאר השתתף במלחמת וייטנאם ובמלחמת קוריאה. לאחר שחרורו שימש ככתב הצבאי של הניו-יורק טיימס וכן כפרשן צבאי.
- 2 ראו: זהר אברהם לוחמי קו המים והאש – ממלחמת ההתשה – "חרב אל-אסתנואן" בזירת התעלה 67-70 (2012): 231-232 (להלן: זהר 2012); ראו: אברהם זוהר "אסקורט", "רביב" – פשיטות בחוף מפרץ סואץ מערכות 297, 15, 17-23 (1985) (להלן: זהר 1985); וראו: בני מיכלסון "השריונר המסתער – תא"ל ברוך הראל (פיניקו)" ז"ל שריון 54, 46-48 (2019). על מבצע רביב ראו הרחבה להלן.
- 3 מדובר בטנקים ונגמ"שים שנפלו שלל, שופצו ונצבעו בצבעים מצריים לצורכי הונאה והטעיה.
- 4 ראו: עודד טירה, "אי אפשר לציין יובל למלחמת ההתשה, בלי להזכיר את המבצע שהוביל לסיומה" מעריב on-line (1.7.2019) <https://www.maariv.co.il/journalists/opinions/Article-706111> (כל האתרים במאמר נצפו לאחרונה באוגוסט 2019).
- 5 על רקע הצלחת מבצע "רביב" אפשר לציין גם את הנחיתה שתוכננה ממערב לאל-עריש במלחמת ששת הימים, ולא בוצעה עקב ההתקדמות המהירה של כוחות צה"ל ביבשה, וכן מבצע נחיתה שתוכנן להתבצע במלחמת יום הכיפורים במפרץ סואץ ולא בוצע בסופו של דבר בשל התפתחות הלחימה. מקרים אלה מלמדים כי לא תמיד ניתן להביא את יכולת הנחיתה לידי ביטוי.
- 6 ראו: ב"ה לידל הארט "גמישות אמפיבית וכוחות אמפיביים" צקלון 9 20 (1981) (להלן: הארט 1981). הוא שטבע את המושג "אסטרטגיה של גישה עקיפה", ודבריו נכתבו לאור ניתוח שהוא ביצע והוכיח עד כמה היה משמעותי האיום האמפיבי על צבא גרמניה במלחמת העולם השנייה. הוא הראה כיצד אחוזים גדולים של הגייסות הגרמניים נשארו רתוקים לחופי האוקיינוס האטלנטי מחשש להחפה של בעלות הברית תחת להצטרף לקרב כנגד רוסיה (ראו: עמודים 14-18).

האמפבייים הוא אף טען, כי כוחות אלו עדיפים על כוחות אוויריים.⁷ היתרון בא לידי ביטוי בכך שהם אינם זקוקים לשדות תעופה המחייבים הכשרה והגנה מתמידים, ובעיקר יש ביכולתם של הכוחות הללו לשאת רכבים כבדים וציוד שלא ניתן לשאתו בתובלת מסוקי סער. ואכן לאורך שנים נעשה שימוש ביכולת הנחתת כוחות מהים, ולא פעם באופן נועז ומעורר השראה כמו במבצע "רביב".

האיגוף הימי והנחיתה מהים שבהם כוחות ימים מסייעים לכוחות יבשה,⁸ כלולים בטקטיקה של האיגוף, הכוללת גם את האיגוף האנכי (Vertical Envelopment).⁹ בחיל הים הישראלי הייתה קיימת במשך שנים יכולת החפה כזו, והחיל השתמש בה לצורך ביצוע משימות מסוג זה, שהידועה והגדולה שבהן הייתה במלחמת שלום הגליל בשנת 1982.¹⁰ באוגוסט 1993 הוצאו הנחתות משירות בחיל הים, ולמעשה האפשרות של שימוש בטקטיקה של האיגוף הימי חדלה מלהתקיים. בשנת 2016 חשף חיל הים את ה"מנטה"¹¹ – כלי שיט המסוגל להנחית ציוד וכוחות בהיקף מוגבל לאורך החופים ובעורף האויב, והמשמש ציר לוגיסטי עבור כוח יבשתי מתמרן.¹²

במלאת חמישים שנה למלחמת ההתשה בכלל ולמבצע "רביב" בפרט מבקש מאמר זה לראות אם הנחיתה מהים עדיין רלוונטית כיום לאור לקחי העבר. כלומר, לאור כך שבעבר הוחלט לסגור את מערך הנחתות בחיל הים, ואל מול המציאות שצה"ל וחיל הים פועלים

7 ראו: הארט 1981, לעיל ה"ש 6, בעמ' 14; ראו: Lawrence Freedman, Strategy: History 134-138 (2013) (להלן: Freedman)

8 על שימוש שעושים כיום צבאות בעולם בכוחות נחיתה ראו לדוגמה מחודש יוני 2018: BALTOPS' seas Romania exercise amphibious capability outside Black Sea region for first time; Colombian Navy launches latest amphibious ship, Janes 360', (<https://www.janes.com>)

9 ראו: **מילון למונחי צה"ל** (1998), (להלן: מילון למונחי צה"ל). "איגוף אנכי; איגוף או לפיתה של מערכים ושל כוחות יבשתיים של האויב, הנעשים באמצעות כוחות יבשה מוטסים, מוצנחים או מונחתים מכלי טיס בעורף האויב. איגוף אנכי שונה מאיגוף קרקעי רגיל וממבצעי הולכת כוחות בדרך האוויר (שאינם איגוף אנכי) בכך, שבין הכוח המונחת לבין הכוח היבשתי הידידותי העיקרי חוצצים כוחות ניכרים של האויב. האיגוף האנכי ייחשב טקטי או מערכתי לפי סוגי יעדיו, לפי תוצאותיו (אפקטים) ולפי רמת הדרג המנהל אותו (ההדגשה במקור)".

10 ראו לדוגמה: גדעון רז "האיגוף הימי בקרב היבשה" צבא ואסטרטגיה 3, 1 (2011) (להלן רז 2011)

11 ראו: שי לוי "מאחורי הקלעים: היחידה הסודית של השייטת" - Mako <https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-0bad6a1a509c451006.htm> (19.5.2016)

12 שם. מאמר זה דן בנחתות (Landing Ships - LTS וכן Landing Craft, Mechanized - LCM) מדובר בכלי שיט שתפקידם לשאת כוחות סער ולחימה הנושאים כוחות ורק"מ, אלה כלי שיט המוגבלים במהירותם. הדיון יעסוק גם בשימוש באוניות מסע המסוגלות לשאת ציוד ולפורקן בריציפים (ראו להלן). בעולם ישנן היום נחתות בצורות וגדלים שונים כולל אוניות מערכה הנושאות נחתות וכוחות מוטסים, שבמאמר זה לא נעסוק בהן כיוון שמדובר בתפיסות לחימה שהן מעבר לדיון הממוקד כאן.

כיום לחידוש האפשרות לאיגוף ימי ונחיתה מהים, נראה כי ראוי לבחון אופן פעולה זה, ולהסיק מתוך ההיסטוריה של מספר מקרי בוחן בעבר אם האיגוף הימי והנחיתה מהים עדיין רלוונטיים לגבי פעולה צה"לית דומה בעתיד.¹³

איור 1: נחתת 95 מטר, אח"י בת שבע (מוזיאון חיל הים והעפלה)

2. סקירה היסטורית

הטקטיקה של האיגוף הימי והנחיתה מהים לצורך תקיפת האויב מוכרת כבר למעלה מ-2000 שנה, ולמרות זאת עשו בה צבאות שימוש חוזר בלחימה כנגד כוחות יבשה, ואף דאגו לשכללה.¹⁴ להלן ייסקרו מספר אבני דרך בהיסטוריה של האיגוף הימי והנחיתה מהים. בסיום יוצגו מספר נושאים שניתן ללמוד מהדוגמאות ההיסטוריות הללו, והיכולות ללמד על הפרקטיקה של האיגוף הימי והנחיתה מהים, כפי שהיא אמורה להיות מבוצעת בהווה ובעתיד.

13 ראו: אלפרד תיר מהן *השפעת העוצמה הימית על ההיסטוריה, 1783-1660 – פרקים נבחרים* – 38-36 (1985). לדעתו יש ערך של ממש ללימוד מההיסטוריה הימית, במיוחד בתחום האסטרטגיה הימית, אך גם בתחום הטקטי אם מביאים בחשבון שבתחום הטכנולוגי יש כל הזמן התקדמות. כדבריו: "הקרבות של העבר נסתיימו בהצלחה או בכישלון בהתאם למידת ההתאמה בין ניהולם לבין עקרונות המלחמה; והימאי, הסוקר בעיון את הסיבות להצלחה או לכישלון, לא רק יאתר ובהדרגה יטמיע אל קרבו את העקרונות הללו, אלא גם ירכוש מיומנות גוברת והולכת ביישום העקרונות הללו לשימוש טקטי באוניות ובכל נשק בני-זמננו".

14 ראו: Bryan Clark & Jesse Sloman, *Advancing Beyond the Beach: Amphibious Operations in an Era of Precision Weapons*, Center for Strategic Budgetary Assessment 1-2 (2016) (להלן: Gilmore N. Birklund, *The Future of Amphibious Operations: Shaping the Expeditionary Strike Group to Fight in the Joint Task Force*, Joint Forces Staff College, Joint Advanced Warfighting School 9-21 (2010).

2.1 האיגוף הימי והנחיתה מהים במלחמה הפלופונסית

תוקידידס (Thukydides) איש אתונה היה היסטוריון שחי במאה החמישית לפני הספירה.¹⁵ בספרו "תולדות מלחמת פילופוניס" (Peloponnesos) הוא מתאר את המלחמות בין אתונה וספרטה.¹⁶ הקרבות התרחשו בכל רחבי הים האגאי (Aegean Sea), וכללו קרבות יבשתיים בין הצבאות וקרבות ימיים בין הציים. היו גם מערכות אשר כללו איגופים ימיים ונחיתות מהים. תוקידידס מספר כי פריקלס המנהיג האתונאי יצר צי של מאה אוניות שבהן השיט ארבעת אלפים לוחמים רגליים (הופליטים) וכן שלוש מאות פרשים. האחרונים הושטו באוניות ישנות שהותקנו במיוחד למשימה זו.¹⁷ מתוך כתבי תוקידידס ניתן ללמוד כי הצבא האתונאי, שהיה קטן יחסית בכוחו היבשתי, הבין את היתרון שבהובלת כוחות יבשתיים בים, ובכך למנוע את הצורך להתקדם תוך כדי קרבות יבשה שוחקים. כלומר, האיגוף הימי והנחיתה מהים נועדו במקרה זה לקדם את המערכה תוך כדי ניצול של יתרון יחסי – יכולת ההפלגה בים וההנחתה של כוחות.

2.2 הנחיתה מהים בגליפולי (Gallipoli)

ב-25 באפריל 1915 נחתו כוחות בריטיים, אוסטרליים, ניו-זילנדיים וצרפתיים בחופי חצי האי גליפולי.¹⁸ כוח הנחיתה הראשון מנה כ-75,000 חיילים, כ-1,600 סוסים, חמורים

15 שצמן ישראל אנציקלופדיה של העולם הקלאסי (1981). ההיסטוריון הגדול ביותר בעת העתיקה (-455/400 לפנה"ס) כתב את ההיסטוריה של המלחמה בין אתונה לספרטה. מטרתו הייתה לכתוב את הדברים כפי שקרו ולתת להם את הסבריו.

16 ראו: תוקידידס תולדות מלחמת פילופוניס (תרגם א"א הלוי) (תשי"ט) (להלן: תוקידידס). לטענתו ספרטה פתחה במלחמה כנגד אתונה בשל הניצחונות של האחרונה מול הפרסים, והחשש מהתחזקות. האתונאים לחמו וניצחו את הפרסים כדי לשחרר את אחיהם בים האגאי. במהלך הלחימה יצרה אתונה צי משמעותי.

17 שם, בספר השני סעיף נו: "ושלוש מאות פרשים הוסעו בספינות מובילות-סוסים, שהותקנו אז לראשונה מאוניות ישנות".

18 ראו: אלן מורהד גליפולי 110-113 (מהדורה שנייה 1983) (להלן: מורהד); ראו גם: Nigel Steel, THE BATTLEFIELDS OF GALLIOLI-THEN AND NOW 11 (1990) (להלן: Steel). את הנחיתה יש להבין לאור האירועים שקדמו לה מאז פרוץ מלחמת העולם הראשונה באוגוסט 1914. באוקטובר 1914 חסמו הטורקים את מיצרי הבוספורוס (Bosporus), ובכך הטילו מצור על רוסיה כשלא אפשרו לאוניותיה להיכנס לים השחור. זאת, בנוסף למצור שהטילו הגרמנים על ההגעה לרוסיה דרך הים הבלטי. הצורך לפרוץ את המצור כמו גם האמונה שטורקיה לא תהיה יריבה אמיתית הביאו את הבריטים והצרפתים לפעול. המבצע הראשון לפריצת מיצרי הדרדנלים (Dardanelles) הנמצאים בכניסה הדרומית לים מרמרה בדרך אל מיצרי הבוספורוס שבאיסטנבול החל ב-19 בפברואר 2015, ומטרתו הייתה פגיעה בתותחים שאיימו על המעבר. המבצע נחל הצלחה מועטה. המבצע השני שהחל ב-19 במרס 1915 נועד לפגוע בנקודה שבה היו מיצרי הדרדנלים צרים ביותר. 16 ספינות מלחמה גויסו למשימה, ובסופו של דבר טיבעו המוקשים הימיים והתותחים הטורקיים שעל החוף לא פחות משלוש ספינות בריטיות ואחת צרפתית, ופגעו קשות בעוד שתיים. מבלי להרחיב במהלכי הקרב, אצל הבריטים והצרפתים

ופרדות וכ-300 כלי רכב.¹⁹ הכוח הובל על ידי כ-200 כלי שיט שכללו אוניות מערכה וכן צי מגויס של ספינות נוסעים, ספינות דיג, ספינות שעשועים, ספינות מעבורת וספינות נושאות פחם ועוד.²⁰ כל אלו הנחיתו את הכוחות בחמישה חופים שונים בדרום חצי האי גליפולי, ואת הכוח הצרפתי שנועד להסחה הנחיתו בחופים המזרחיים של מיצר הבוספורוס – בחופי אסיה.²¹ מבצע ההחפה נכשל במובן זה שהכוחות לא הצליחו לפרוץ לעומק החוף. מצד אחד, הכוח שהחף היה לא מאורגן וחסר מודיעין ומידע בסיסי, דבר שהביא למצב שבו נאלצו להתחפר על החופים ללא יכולת התקדמות.²² מצד שני, הטורקים שלא הופתעו מהנחיתה בלמו אותה, ולחמו בחירוף נפש על הגנת החופים, אך הם לא הצליחו לדחוק את הבריטים ובני בריתם הצרפתים חזרה לים – דבר שגרם לקיפאון.²³ הקרב בחצי האי גליפולי נמשך 259 ימים מיום הנחיתה באפריל 1915 ועד תחילת ינואר 1916. לכוחות הבריטיים והצרפתיים היו כ-250,000 אבדות בתקופה זו.²⁴

2.3 האיגוף והנחיתה מהים של בעלות הברית בנורמנדי (Normandy) במלחמת העולם ה-II

הנחיתה בנורמנדי ב-6 ביוני 1944 הייתה הגדולה בהיסטוריה, והיה לה חלק מכריע בניצחון בעלות הברית במלחמת העולם השנייה.²⁵ זו הייתה תחילתה של פתיחת החזית השנייה נגד גרמניה, ותחילת סופו של השלטון הנאצי. במבצע "נפטון" (Neptune) שהיה המבצע

התגבשה ההבנה שללא שליטה בחצי האי גליפולי, הנמצא בחלקו הדרומי של המיצר, לא ניתן יהיה לנצח במערכה על הדרדנלים, וכי במקדם או במאוחר יצטרך מישהו לנחות בגליפולי.

19 ראו: מורהד, לעיל ה"ש 18, בעמ' 101. בסך הכול השתתפו מצד בריטניה: הודו, אוסטרליה, ניוזילנד, ניופינלנד, וכן צרפת.

20 שם, בעמ' 108.

21 שם, בעמ' 110-113; ראו: Peter Doyle & Matthew R. Bennett, *Military Geography: the Influence of Terrain in the Outcome of the Gallipoli Campaign*, 1915, 165(1) *The Geographical Journal* 15 (1999).

22 שם. במידה רבה נועדה ההחפה של הכוחות לכישלון בשל חוסר ההיכרות שלהם עם הטופוגרפיה של החופים. בין השאר ניתן לציין את חוסר הידע בנושאים הבאים: חלק מהחופים היו צרים ולא מתאימים לנחיתה; בחלק מהחופים לא ניתן היה להגיע עם כלי השיט עד החוף כדי לאפשר החפה של הכוחות; היו חופים שאינם מאפשרים תמרון יבשתי ואפשרות לתפוס נקודות שולטות כדי לאפשר התבססות בחוף; בחלק מהחופים לא ניתן היה לבצע הטעיה כך שהאויב לא יבין שמתבצעת בו נחיתה, והיו חופים שבהם לא היו מים לשתייה לכוח שהחף. במילים אחרות, נדרש היה ניתוח טופוגרפי ובעיקר מודיעין מעודכן שיאפשר בחירת חופים שאינם ברורים מאליהם ושמוּלם יערך האויב להגנה ושייתאמו לנחיתה הכוחות.

23 ראו: מורהד, לעיל ה"ש 18, בעמ' 115. ניסיון החפה נוסף שהתרחש באוגוסט 1915 לא צלח אף הוא, ובריטניה וצרפת נשאר על קו החוף ללא יכולת התקדמות.

24 שם, בעמ' 322.

25 ראו: רו, 2011, לעיל ה"ש 10, בעמ' 40; ראו: סטיבן אמברוז, *יום הפלישה* 33 (2002) (להלן: אמברוז).

הימי להובלה והנחתת הכוחות כחלק ממבצע הנחיתה "אוברלורד" (Overlord), השתתפו למעלה מ-5,000 כלי שיט. ביום הנחיתה הראשון הנחיתו בעלות הברית כ-156,000 לוחמים בדרך הים והאוויר.²⁶ מדובר בנחיתה בסדרי גודל משמעותיים, ומאמר זה אינו מסוגל או מתיימר להקיף את כל היבטיו. נרכז את הדיון ברעיון אחד בלבד – שאינו בהכרח החשוב ביותר – אך חשוב להמשך הדיון בעניין האיגוף הימי והנחיתה מהים, והוא המרכזיות של ההונאה וההטעיה במבצעים מסוג זה.

איור 2: חיילים אמריקנים נוחתים בחוף אומהה ביום 6 ביוני 1944
(צילום: משמר החופים של ארה"ב)

הגרמנים העריכו כי בעלות הברית יבצעו נחיתה לאור התפתחות המלחמה ונחיתות קודמות שכבר בוצעו בזירות אחרות.²⁷ השאלה המרכזית מבחינתם הייתה היכן תבוצע הנחיתה על מנת שניתן יהיה לבצר ולמגן את האזור ולהתגונן. בעקבות הטעיה אשר

26 ראו: אמברוז, לעיל ה"ש 25, בעמ' 223-241.

27 ראו: רז 2011, לעיל ה"ש 10, בעמ' 40: ראו: אמברוז, לעיל ה"ש 25, בעמ' 33. עד סוף 1943 ביצעו בעלות הברית שלוש התקפות אמפיביות מוצלחות: בצפון אפריקה (8 בנובמבר 1942), בסיציליה (10 ביולי 1943) ובסלרנו (9 בספטמבר 1943). ראו גם: Brooks Tomblin Barbara, *With utmost spirit: Allied Nava in the Mediterranean 1942-1945* (2004).

כונה "בודיגארד" (Bodyguard) שחלקו הצפוני נקרא "פורטיטוד הצפוני" (Fortitude), סברו תחילה הגרמנים כי הפלישה תהיה בנורבגיה ותתרחש מסקוטלנד.²⁸ מבצע הטעיה נוסף "פורטיטוד הדרומי" הביא את הגרמנים להאמין, שהפלישה תהיה דווקא בפה-דה-קלה (Pas-de-Calais) הנמצאת מצפון לנורמנדי.²⁹ השורה התחתונה הייתה כי עד שבוע לאחר תחילת הנחיתה בנורמנדי סברו הגרמנים כי מדובר במבצע הטעיה, והמשיכו לרתק כוחות משמעותיים אל מול חוף הנחיתה לשיטתם בפה-דה-קלה.

2.4 האיגוף הימי והנחיתה מהים באינצ'ון (Inchon), קוריאה

ב-25 ביוני 1950 תקפו כוחות קוריאה הצפונית שפעלו בהשראת סין וברית המועצות את קוריאה הדרומית, ובתוך 72 שעות כבשו חייליה את בירתה סיאול (Seoul).³⁰ הגנרל דאגלס מקארטור (MacArthur) שהיה מושל יפן מאז מלחמת העולם השנייה, נתמנה למפקד כוחות האו"ם שהיו אמורים להילחם נגד הפלישה.³¹ הוא הגה את התוכנית לבצע נחיתה אמפיבית באינצ'ון (Inchon) הנמצאת בפינה הדרום מערבית של חצי האי הקוריאני, ומרוחקת מעיר הבירה סיאול כ-40 קילומטרים.³²

החוף באינצ'ון הוגדר על ידי הכוחות האמריקניים כמקום הגרוע ביותר האפשרי לנחיתה.³³ הוא הצריך הפלגה בין איים, ובעיקר היו בו הבדלים בין הגאות לשפל שהם מהגדולים

28 ראו: אמברוז, לעיל ה"ש 25, בעמ' 70-71. נורבגיה נבחרה בשל אתר בסיסי הצוללות של גרמניה שהיו שם, ואשר היו חיוניים למבצעים ההתקפיים שלה. האוויר התמלא בשדרים מזויפים ובאיכות הצפנה נמוכה, והגרמנים האמינו שאכן תהיה נחיתה בנורבגיה. התוצאה הייתה שבאביב 1944 החזיקו הגרמנים לא פחות מ-13 דיביזיות בנורבגיה. ראו גם: אנטוני ביורר **הפלישה לנורמנדי** (2011) (להלן: ביורר); ראו גם: הארט 1981, לעיל ה"ש 6, בעמ' 17.

29 ראו: בן מקנטייר **בגידה כפולה: סיפורם של מרגלי הפלישה לנורמנדי** 17 (2013) (להלן: מקנטייר); ראו גם: אמברוז, לעיל ה"ש 25, בעמ' 71-75. נבחרו ארמיות אמריקניות בפיקודו של פטון שנחשב על ידי הגרמנים כמוביל הנחיתה בשל ניסיונו. הם הוצבו בדובר אל מול פה-דה-קלה. פעולת ההטעיה הייתה כה מוצלחת שבסוף מאי 1944 סברו הגרמנים כי לבעלות הברית יש 89 דיוויזיות בדובר, בעוד שהיו שם רק 47. רומל שהיה המפקד של ההגנה החופית האמין כי הנחיתה תהיה בפה-דה-קלה, ודאג לרכז שם את הכוחות שהיו חסרים בהמשך בנורמנדי; ראו גם: ביורר, לעיל ה"ש 28, בעמ' 21-23.

30 ראו: רוברט ד'האינל **ניצחון בשיא הגאות-מערכת אינצ'ון - סיאול** 29 (1980) (להלן: ד'האינל).

31 שם, בעמ' 22-29. בתגובה להתקפה הוקם כוח שיטור של האו"ם בראשות ארצות הברית. המדינות השותפות שלחו כוחות לנמל פוסאון בדרום מזרח קוריאה הדרומית, שהיה אתר מבוצר ומוגן היטב מפני התקפות של הצפון קוריאנים. לאמריקנים לא היה באזור (מלבד הכוח בקוריאה) כוח משמעותי שיכול היה להתמודד עם הפלישה; ראו גם: זאב אלמוג **מפקד שייטת 13, הפלגות חיי** 957-959 (2014) (להלן: אלמוג 2014).

32 ראו: ד'האינל, לעיל ה"ש 30, בעמ' 40-43.

33 שם, בעמ' 41 (1980). התורה האמפיבית של הצי האמריקני מצביעה על שבע אמות מידה שעל פיהן נבחן אזור נחיתה: 1. אפשרות לכוחות הצי לסייע לנחיתה ולמבצעים שלאחריה; 2. מקלט מפני תנאי ים ומזג אוויר לא נוחים; 3. התאמה של החופים ושל דרכי הגישה אליהם, לגודל, לעומק השוקע, לכושר

בעולם - כעשרה מטרים. ביצוע הנחיתה דרש גאות כמעט מקסימלית כדי לאפשר לנחתות להגיע לקו פריקת הנחתים בחוף.³⁴ שיא הגאות הראשונה היה בשעה מוקדמת מאוד בבוקר, ולא איפשר את מעבר הנחתות בבטחה בחשיכה באזור האיים המוביל לחוף. שיא הגאות השנייה באותה יממה היה אחרי השקיעה, וחייב החפה וכיבוש החוף בלילה – דבר שלא היה מקובל אז.³⁵ הפתרון היה הסתערות בשני גלים.

איור 3: כוחות אמריקאים נוחתים באינצ'ון 15 בספטמבר 1950 (צילום צי ארה"ב)

כוחות האו"ם נחתו ב-15 בספטמבר 1950 בהתאם לתוכניתו של מקרתו.³⁶ הגל הראשון שהובל בספינות קטנות יותר הסתער וכבש את החוף בשעת בוקר מוקדמת. הוא תפס

התמרון ולכוש הנחיתה של ספינות ההסתערות והנחתות; 4. נתונים הידרוגרפיים מלאים על אזור הנחיתה (עומק מים, מבנה קרקעית וכדומה); 5. אפשרות המיקוש של מימי אזור הנחיתה; 6. תנאים המשפיעים על יכולתו של האויב לסכל את פעולות התוקף לסילוק המוקשים; 7. מתקנים לפריקת אוניות, וכיצד ניתן לשפרם.

34 שם, בעמ' 45.

35 שם, בעמ' 52.

36 שם, בעמ' 297-300.

נקודות מפתח בחוף, ובכלל זה כבש את הנמל כדי לאפשר בגאות של שעות הערב הגעה של שאר הכוחות.³⁷ המבצע הפך להצלחה בכך שהכוחות ניתקו את הצפון קוריאנים מקווי האספקה שלהם, ושלושה-עשר יום לאחר הנחיתה השיב מקארטור את השליטה על קוריאה הדרומית לידי נשיאה בעיר סיאול, שנכבשה מחדש.³⁸

2.5 האיגוף הימי והנחיתה מהים במלחמת פוקלנד (Falkland)

סכסוך מתמשך בין בריטניה לארגנטינה על הריבונות באיי פוקלנד כמו גם על שתי קבוצות איים נוספות (איי ג'ורג'יה הדרומית ואיי סנדוויץ' הדרומיים) הביאו את ארגנטינה לפלוש לאיי פוקלנד ב-2 באפריל 1982, ולאיי ג'ורג'יה הדרומית ב-3 באפריל 1982.³⁹ תגובתה של בריטניה הייתה שליחת כוח משימה לאיים המרוחקים כדי להשיבם לרשותה.⁴⁰ לענייננו כוח הנחיתה האמפיבי כלל שתי נושאות נחתות (LPD - Landing Platform Dock) בשם פירלס (Fearless) ואינטרפיד (Intrepid) והנחתות אשר הן הובילו.⁴¹

הבריטים בחרו להנחית את הכוחות במפרץ סאן קרלוס (San Carlos) הנמצא בצד המערבי של האי המזרחי משני האיים המרכיבים את פוקלנד. הם העריכו ששם יהיה קל לנחתות לבצע החפה מהים אל מול האויב היבשתי הדליל שעיקר כוחו התרכז סביב עיר הבירה סטנלי (Stanley) כ-70 קילומטר דרומית מזרחית מנקודת הנחיתה.⁴² כלומר, הכוח

37 שם, בעמ' 114-150.

38 שם, בעמ' 297-300; ראו גם: Leckie Robert, Conflict: The History of the Korean War 1950- (1996) 226-228. מבצע נחיתה נוסף היה בקוריאה באותה מלחמה. זה היה מבצע חילוץ אמפיבי שהתרחש בין ה-15 ל-24 בדצמבר 1950. במבצע חילצו כוחות האו"ם מחוף הונגנאם (Hungnam) בפעולה מעוררת השראה כוחות שכתרו על ידי הסינים. בין השאר חולצו כ-105,000 לוחמים של כוחות האו"ם; כ-90,000 פליטים קוריאנים; כ-17,500 כלי רכב ועוד מאות אלפי טון של ציוד.

39 ראו: גוליאן תמפסון לא פיקניק – חטיבת הקומנדו 3 במלחמת פוקלנד 20-21 (1992) (להלן: תמפסון). איי פוקלנד נמצאים כ-13,000 ק"מ מבריטניה, 650 ק"מ מזרחית לדרום ארגנטינה וכ-550 ק"מ צפונית מזרחית לכף הורן. ב-1767 נחתו לראשונה בריטים באיים וקראו אותם על שם נציב האדמירלות דאז הלורד פוקלנד. מ-1826 עד 1831 הייתה שם נוכחות ארגנטינית שגורשה ע"י האמריקנים מאחר שהם עצרו שתי ספינות של ארצות הברית. החל ב-1833 יש באיים נוכחות קבועה של בריטניה. ארגנטינה לא ויתרה מעולם על טענותיה לבעלות על האיים. ב-1981 כשתפסה החונטה הצבאית את השלטון בארגנטינה התחדשה התביעה והביאה בהמשך לפרוץ המלחמה.

40 ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 26-31.

41 שם, בעמ' 64. הכוח תרגל את עצמו בשיפור יכולת הנחיתה במהלך ההפלה לעבר איי פוקלנד כאשר עגנו באי אסנשן (Ascension) באוקיינוס האטלנטי. על חשיבות האימון המשותף של כוחות היבשה עם כוחות הים ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 34-46; ראו: הארט 1981, לעיל ה"ש 6, בעמ' 18-19.

42 ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 51-54; ראו גם: Martin Middlebrook, Task Force: The Falklands War, 1982 195-205 (1987) (להלן: Middlebrook).

בחר לבצע איגוף, ולנצל את החולשה של כוח המגן הקרקעי בנקודת הנחיתה.⁴³ להנחתת הכוח קדם איגוף אנכי של כוחות קומנדו בריטיים (SAS ו-SBS) על ידי מסוקים מצפון ומדרום למפרץ סאן קרלוס, שמטרתו הייתה למנוע אפשרות של כוחות ארגנטינאים לפגוע במאמץ הנחיתה מהים וכיבוש החוף.⁴⁴

במהלך ה-21 ליוני 1982 שרר באזור הנחיתה מזג אוויר גרוע, ועקב כך לא הצליחו מטוסי חיל האוויר הארגנטינאי לגלות את הספינות שנשאו את הכוחות לחוף.⁴⁵ בלילה שבין ה-21 ל-22 במאי 1982 בוצעה הנחתת הכוחות הבריטיים בחמישה חופים שונים, כשהנחתות שבות אל נושאות הנחתות ומבצעות סבבי הנחתה נוספים. עד שעות הבוקר של ה-22 במאי הונחתו כ-4,000 לוחמי חטיבת הקומנדו 3 שהתבצרו באזור הנחיתה על מנת להגן על ראש החוף, שעה שלחוף הועברו יחידות ארטילריה ובעיקר נ"מ.⁴⁶

במשך היום שלאחר הנחיתה – עם השיפור במזג האוויר – החל לבוא לידי ביטוי היתרון האווירי של הארגנטינאים באזור, ומטוסייהם תקפו את הספינות שעסקו בפריקת הכוחות לנחתות לצורך הנחתתם בחוף. בתקיפות אלו נפגעו שתי משחתות בריטיות ופריגטה אחת טובעה.⁴⁷ חיל האוויר הבריטי עשה מאמץ לתת מענה והגנה לכוחות היבשתיים, אך אלו למרות זאת נמצאו רוב הזמן תחת איום אווירי משמעותי.⁴⁸ למרות הקשיים הצליח הכוח הבריטי המאומן היטב להתבסס באי, ותוך כדי שילוב עם כוחות נוספים, שהגיעו לחוף למרות התקיפות האוויריות, נכבשה העיר סטנלי, דבר שהביא לכניעת הארגנטינאים ב-14 ביוני 1982 – 74 ימים לאחר שפרצה המלחמה.⁴⁹

43 בשל המרחק הרב מבריטניה ובשל הרכב כוח המשימה היה הכוח הימי בנחיתות בתחום ההגנה האווירית. לבריטים היו 42 מטוסי קרב מסוג הרייר על גבי הספינות בשטח, ואילו לארגנטינאים היו כ-150 מטוסי קרב המוצבים באי ובארגנטינה.

44 ראו: Middlebrook, לעיל ה"ש 42, בעמ' 206-208; ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 70.

45 ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 68-69.

46 שם, בעמ' 72-74.

47 שם, בעמ' 77; ראו גם: Middlebrook, לעיל ה"ש 42, בעמ' 221-224. בהמשך נפגעו ספינות נוספות ואף טובעו. בסך הכול טובעו שש ספינות בריטיות כולל נחתת אחת.

48 ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 76-77. למרות האבדות הכבדות לבריטים, התהפך למעשה הגלגל באותם ימים. במקביל לאבדות הבריטיות ספגו הארגנטינאים אבדות רבות למטוסייהם. אבדות אלו התגברו בשבוע השני של הלחימה והארגנטינאים נאלצו להפחית את כמות הגיחות, דבר שאפשר לבריטים להתקדם ביבשה.

49 ראו: Middlebrook, לעיל ה"ש 42, בעמ' 374-388; וראו גם: דורון אלמוג "פיקוד מעולה, מיומנות ואומץ" מערכות 46 328 (1993) (להלן: דורון אלמוג). אלמוג מנתח את היכולות הקרביות של הצבא הבריטי ואת הניצחון בקרב שהושג למרות נחיתותם המספרית המשמעותית. לדעתו הניצחון נבע מיתרון המקצועי והערכי; ראו גם: הארט 1981, בעמ' 18-19 על חשיבות אימון משולב של הכוחות האמפיביים וכוחות היבשה.

2.6 האיגוף הימי והנחיתה מהים בצה"ל

בצה"ל נעשה שימוש בנחתות לאורך השנים.⁵⁰ במלחמת סיני (1956) ליוו נחתות של חיל הים את הכוח המתמרן של השריון במסעו לאורך החוף אל שארם א-שייח', וסייעו באספקת דלק לכוח שהיה מנותק מכל נתיב אספקה אחר.⁵¹

2.6.1 מלחמת ההתשה

כאמור, במלחמת ההתשה לקחו הנחתות חלק במבצע "רביב"⁵² שבו שלוש נחתות העמיסו טנקים ונגמ"שים בחצי האי סיני (ראס סודר), והנחיתו אותם בחוף המערבי של מפרץ סואץ (ראס אבו דרג') לאחר שחוף הנחיתה נתפס קודם לכן בידי לוחמי קומנדו ימי וצנחנים.⁵³ לילה קודם לכן במבצע "אסקורט" הטביעו אנשי שיטת 13 שתי ספינות טורפדו שנהגו לפטרל באזור.⁵⁴

כוח השריון שהונחת מהים פשט על יעדים לאורך הכביש והחוף בקטע חוף שאורכו כ-70 ק"מ. בגזרה היו כ-20 נקודות משמר, החל מנקודות שבהן מספר כיתות של לוחמים ועד

50 ראו: אתר עמותת חיל הים, <http://www.amutayam.org.il> – נחתות. ראשיתן של הנחתות בחיל עוד בימי מלחמת השחרור, במהלך השנים גדלה היחידה לממדי שיטת (שיטת 11), ואחר כך צומצמה למספר פלגות שפוזרו בבסיסים השונים על פי הצורך. במלחמת העצמאות יצא נמ"כ להנחית כוח רגלים לפשיטה על סוללת תותחים מצרית ליד אשקלון, וכן בוצעה נחיתה בנהרייה לצורך העברת ציוד. ניתן לציין מספר סוגי נחתות שפעלו בחיל הים. בשנים הראשונות, 1948-1956, היו מספר נחתות טנקים שיכלו לשאת מספר טנקים ומשאיות (עד כ-5 טנקים); נחתות רגלים שתפקידן היה לשאת חיל רגלים; נחתות מכוניות (נרכשו שש מהצי האמריקני לאחר מלחמת העולם), שיכלו לשאת מספר רכבים או טנקים קלים. בהמשך בין תחילת שנות השישים וסוף שנות השבעים נבנו בארץ נחתות ביניהן ניתן להזכיר את נחתות 36 מטר, נחתות 60 מטר, וכן נחתות 100 מטר. היו גם נחתות שנקנו מעודפי הצי האמריקני (LMS). לחיל הים היו גם מספר אוניות תובלה וגלנוע. בכלל זה אוניית צי סוחר שגויסה במלחמת לבנון השנייה כדי להנחית אגד ארטילריה בנמל ביירות.

51 ראו: רו 2011, לעיל ה"ש 10, בעמ' 41; ראו: אתר עמותת חיל הים, <http://www.amutayam.org.il> – נחתות. נמ"כ LMC שנבנו בארץ ומהן הונחתו בדרום מפרץ אילת שלושה טנקים ואספקה לחטיבה 9 בתנועתה לכיבוש שארם א-שייך.

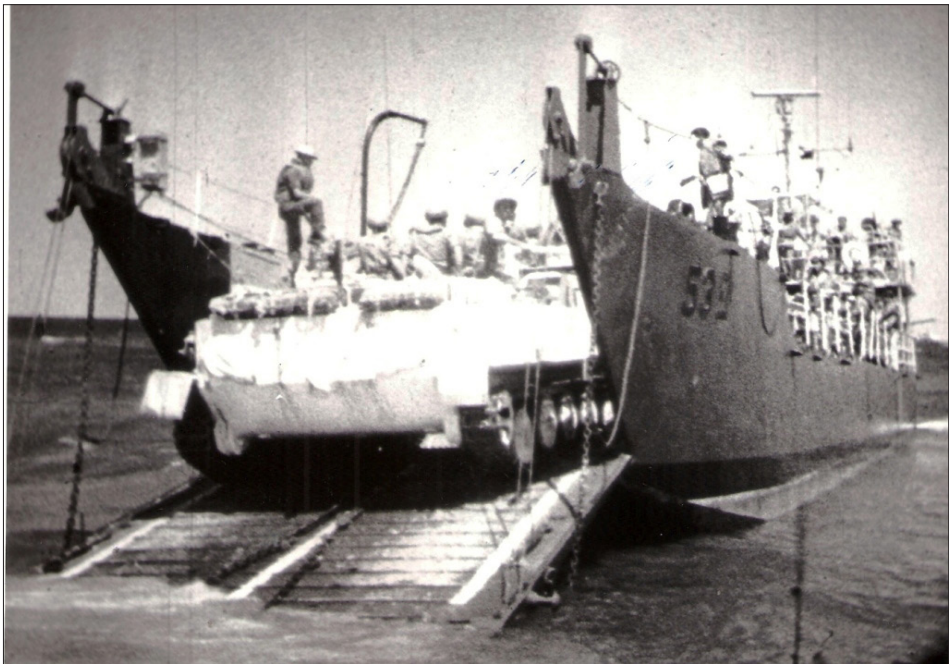
52 ראו: זהר 2012, לעיל ה"ש 2, בעמ' 230-231; ראו גם: זהר 1985, לעיל ה"ש 2, בעמ' 15; וגם: רו 2011, לעיל ה"ש 10, בעמ' 41.

53 ראו: זאב אלמוג "זרוע הים במלחמת שלום הגליל" מערכות 413, 11 13 (2007) (להלן: אלמוג 2007); ראו גם: זהר אברהם "חיל הים במלחמת שלום הגליל" מערכות 285, 45 47-45 (1982) (להלן: זהר 1982). מדובר היה בשתי נחתות קטנות בגודל של 36 מטרים.

54 ראו: זהר 2012, לעיל ה"ש 2, בעמ' 230-231; ראו: זהר 1985, לעיל ה"ש 2, בעמ' 23. במבצע "אסקורט" שנערך אור ל-8 בספטמבר 1969 השתתפו שמונה לוחמי שיטת 13 אשר הטביעו סט"רים מדגם 183-F אשר עגנו בראס סדאת, ונהגו לסייר בגזרת הפעולה של מבצע רביב. ללא השמדתן לא הייתה מובטחת העליונות הימית בזירה. בחזרה מהמבצע התפוצץ אחד הכלים של הלוחמים עקב תקלה טכנית ושלושה לוחמים נהרגו.

למוצבים פלוגתיים שבהם היו כ-150 לוחמים, טנקים ומכ"מים.⁵⁵ הכוח נע על הכביש מצפון לדרום, פגע בכ-100 חיילים מצרים, כ-70 כלי רכב כולל נגמ"שים וכן מכ"מים. במהלך כל המבצע בודד חיל האוויר את האזור על ידי תקיפת סוללת נ"מ, וכן תקף מחנות בסביבה וכוחות שניסו להגיע למגע עם הכוח הפושט.⁵⁶ בסופו של המבצע, בשעות הצהריים של ה-9 בספטמבר, פונה הרק"ם על ידי הנחתות, והכוח הפושט פונה במסוקים כל זאת בחיפוי של מטוסי קרב.⁵⁷

בעקבות המבצע ולאחר שהתברר היקפו לקה נשיא מצרים נאצר בהתקף לב, והדיח את הרמטכ"ל המצרי ומפקד חיל הים. לענייננו חשוב לציין את הנקודות הבאות: העליונות הימית שהושגה במבצע מיוחד והפעולה הרב-זרועית – חיל הים, חיל האוויר וכוחות יבשה שפעלו במשולב.⁵⁸

איור 4: אח"י קיסריה (פ-53) מעמיסה נגמ"ש שלל מסוג BTR-50 בחוף המצרי במהלך המבצע במהלך מבצע "רביב" (צילום: מוזיאון חיל הים והעפלה)

55 ראו: זוהר 2012, לעיל ה"ש 2, בעמ' 232.

56 שם. תוך כדי כך נפגע אחד המטוסים וטייסו אבד בים.

57 שם.

58 ראו: זוהר 1985, לעיל ה"ש 2, בעמ' 23.

2.6.2 מלחמת שלום הגליל

ביוני 1982 הייתה פעולת האיגוף הימי והנחתת הכוחות מהים הגדולה ביותר שבוצעה על ידי צה"ל.⁵⁹ ערב מלחמת שלום הגליל לא היו הנחתות כוח משמעותי בחיל הים, וההשקעה בתחום הייתה מינימלית.⁶⁰ למרות זאת התאמנו כוחות החי"ר והשריון במתווים של נחיתה מהים לאורך השנים.⁶¹ המשימה כפי שהוגדרה לחיל הים הייתה, בין השאר, להנחית כוח צנחנים מאוגדה 96, ולהעביר רק"ם, ציוד וכוחות נוספים ללבנון.⁶² המטרה הייתה לנתק את המחבלים בדרום לבנון ממפקדותיהם ומרכזי הלוגיסטיקה שלהם בביירות, וכן לאיים על הבירה הלבנונית.⁶³ כוח חי"ר ושריון הועמסו על גבי שלוש נחתות שנעו צפונה. ההחלטה אם לנחות בשפך נהר הזהרני או האוּלִי נתקבלה רק כאשר הכוחות כבר היו בדרכם ובסמוך להחפה, והושפעה בעיקר מהתקדמות הכוחות היבשתיים שנעו צפונה מאזור הגבול היבשתי בראש הנקרה. המשמעות של הנחיתה באוּלִי הייתה הפתעה משמעותית לכוחות המחבלים לנוכח איגופה של העיר צידון מצפון.⁶⁴ לאורך כל זמן ההפלגה מישראל לכיוון לבנון אבטחו ספינות חיל הים את כוח הנחתות, וחיל האוויר שמר על שמיים נקיים מפני תקיפה אווירית אפשרית.⁶⁵

כוח קומנדו ימי כבש את חוף הנחיתה, סרק אותו, הציב מארבים כדי להבטיח את בידודו ומניעת הגעה של תגבורת.⁶⁶ בהמשך הנחיתו הכוחות הללו כוח צנחנים שהרחיב את

59 ראו: אלמוג 2007, לעיל ה"ש 53, בעמ' 11. הייתה זו הפעולה הימית הגדולה ביותר בתולדות חיל הים מבחינת מספר כלי השיט; ראו מייק אלדר שייטת 11: הקרב על הצ"ש 204-224 (1996) (להלן: אלדר); ראו גם: בני מם "מלחמת שלום הגליל": המהלכים הצבאיים העיקריים מערכות 284, 24 (1982) (להלן: מם); וראו: זהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 45.

60 ראו: אלמוג 2014, לעיל ה"ש 31, בעמ' 1271. בשל אילוצי תקציב לבניית נחתות חדשות נאלץ חיל הים להמשיך ולהחזיק את הישנות, ולא יצא לפרויקט של חידוש צי זה; ראו: זהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 46. במלחמת שלום הגליל מנה כוח הנחתות: נחתת 95 מטר (בת שבע); שתי נחתות 60 מטר (אשדוד ואכזיב) ומספר נט"קי 36 מטר (עציון גבר, קיסריה ושקמונה). ראו: אתר עמותת חיל הים, <http://www.amutayam.org.il>.

61 ראו: זהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 47.

62 שם, בעמ' 46. במלחמת שלום הגליל הוגדרו לחיל הים המשימות הבאות בעדיפות הבאה: השגת עליונות ימית, הנחתת כוחות בחופי לבנון, סיוע באש לכוחות היבשה מהים, אבטחת האגף הימי של המערכה היבשתית (מניעת תקיפות כוחות היבשה מהים).

63 ראו: מם, לעיל ה"ש 59, בעמ' 45; ראו: אלמוג 2007, לעיל ה"ש 53, בעמ' 12; וראו: זהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 46.

64 ראו: אלמוג 2007, לעיל ה"ש 53, בעמ' 17-18. חוף האוּלִי היה המועדף על חיל הים שכן היה חולי וללא מכשולים. הוא איפשר גישה נוחה של הנחתות ויציאה מההחפה ללא מגבלות.

65 ראו: זהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 47.

66 ראו: אלמוג 2014, לעיל ה"ש 31, בעמ' 1274-1276.

אזור ראש החוף ועיבה את אבטחתו.⁶⁷ לאחר תפיסת החוף הונחתו כוחות השריון והחי"ר בהתאם לתרגולת וללא תקלות כמעט.⁶⁸ ביום שלאחר ההנחתה הראשונה שבו הנחתות לפעול בחוף, והפעם באור יום ותחת איום אש מסוים שדרש הגנה ומיסוך כדי למנוע פגיעה בנחתות ובכוחות המחיפים.⁶⁹ במהלך השבוע הראשון ללחימה העבירו הנחתות כ-400 כלי רכב ורק"ם, ובהמשך העבירו עוד מאות כלים במסגרת הידוק המצור על ביירות.⁷⁰

איור 5: כוחות חי"ר ישראלים על נחתת בדרך לנחיתה באוואלי 1982 (צילום: אידוב תורן)

איור 6: נחתות ישראליות בחוף האוואלי 1982 (צילום: יוסי בן חנן)

67 ראו: מם, לעיל ה"ש 59, בעמ' 46; ראו: אלמוג 2007, לעיל ה"ש 53, בעמ' 12.

68 ראו: אלמוג 2014, לעיל ה"ש 31, בעמ' 1278.

69 ראו: זוהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 47; ראו אלדר, לעיל ה"ש 59, בעמ' 226-233.

70 ראו: זוהר 1982, לעיל ה"ש 53, בעמ' 47; ראו: אלמוג 2014, לעיל ה"ש 31, בעמ' 1280; וראו: זאב אלמוג "הכוח הימי של ישראל – נדבך חיוני להכרעה בשדה הקרב המערכתי" **צבא ואסטרטגיה** 3(1) 25 (2011) 33

3. לקחים רלוונטיים מההיסטוריה של האיגוף הימי והנחיתה מהים

הסקירה ההיסטורית מלמדת על מורכבות האיגוף הימי והנחיתה מהים, כמו כן מלמדת שלא ניתן באמת להשוות בין האירועים, ושכל אחד מהם מיוחד לתנאים שלו. בכל זאת, בקצרה – ניתן להעלות מעט לקחים היכולים ללמד על האיגוף והנחיתה מהים בהווה ובעתיד.

3.1 חשיבותה האסטרטגית של אופציה לאיגוף ימי ונחיתה מהים

ביוני 1944, ימים אחדים לפני הפלישה של בעלות-הברית לצרפת, עמדו רק 55 אחוז מהצבא הגרמני (165 דיביזיות) בחזית המזרחית מול ההסתערות הרוסית מערבה. כל שאר הכוחות – 45 אחוז (133 דיביזיות) – הועברו מערבה או דרומה להגן מפני סכנת פלישה מהים של האמריקנים והבריטים.⁷¹ הדבר מלמד על החשיבות האסטרטגית של עצם הקיום של אופציית איגוף ימי ונחיתה מהים.

הגנרל מקארתור התעקש במהלך ההכנות לאיגוף הימי באינצ'ון על כך שההפתעה ובעיקר היכולת להגיע לעורפם של הכוחות הצפון קוריאניים הצרים על פוסאן היא המפתח לניצחון. כדבריו של מקארתור כפי שמצטט האינל (Heinl) בספרו: "נחיתה אמפיבית היא כלי רב העוצמה ביותר שיש לנו. כדי להפעילו נכונה חייבים להלום בכוח ובעומק!". גם הוגי דעות אחרים סברו שיכולת הנחיתה מהים היא יכולת רבת משמעות שמדינה חייבת לשמור לעצמה. מדובר ביכולת בעלת חשיבות אסטרטגית שמהווה איום על אויב אשר יצטרך להביאה בחשבון, יאלץ להקצות כוחות הגנה שיכולים להיות משמעותיים בסדר הכוחות והאמל"ח, וכן בקשב הנדרש להתגוננות מפניה. כוחות אלו ייגרעו מסדר הכוחות אשר יוכלו להילחם מול המאמץ העיקרי של הלחימה. לכן נראה לכאורה כי נכון יהיה להשקיע באפשרות מבצעית כזו.

3.2 העליונות הימית⁷²

העליונות הימית (Command of the Sea) כתנאי לאיגוף ימי ונחיתה מהים עולה כבר מהמלחמה הפילופונסית שבה אפשרה השליטה הימית של הצי האתונאי בזירת הלחימה

71 ראו: הארט 1981, לעיל ה"ש 6, בעמ' 16-17.

72 במאמר נעשה שימוש במושג עליונות ימית (Command of the Sea) המתייחס בעיקר למאזן הכוחות בין הציים המלחמתיים בתווך הימי והאפשרות של צי אחד לייצר לעצמו ולספנות המסחרית של מדינתו חופש פעולה בנתיבים מסוימים, ולמנוע זאת מהאויב בזמן שלום כמו בזמן מלחמה. יכולת זו ניתנת להשגה על ידי השמדת הצי המלחמתי של האויב, או על ידי איום לעשות זאת. ראו הרחבה בעניין העליונות הימית: George W. Baer, One Hundred Years of Power: The U.S. Navy, 1890-1990 (1994) 451; ראו: Geoffrey Till, Seapower: A Guide for the Twenty-First Century 45-86 (2013)

תנועה בטוחה של כלי השיט העוסקים בתובלה ולא בלחימה.⁷³ גם לכוחות הבריטיים והצרפתיים בגליפולי הייתה עליונות ימית שאפשרה תנועה חופשית ביים, תגבור ותחזוקה של החוף במהלך כל השעות בו.⁷⁴ לפני מבצע "רביב" במלחמת ההתשה ביצע חיל הים את מבצע "אסקורט" כדי להבטיח את העליונות הימית בזירה, ולאבטח את השיט של הנחתות חסרות ההגנה.⁷⁵ במלחמת שלום הגליל הייתה לחיל הים עליונות ימית, לחיל האוויר עליונות אווירית, והנחיתה בחוף לא הייתה כנגד אויב משמעותי.

את האתגר המורכב בעניין העליונות הימית ניתן ללמוד בלחימה באיי פוקלנד, שבה ניתן לראות מציאות של פעולה בזירה שבה יש מצב של עליונות ימית, אך אין עליונות אווירית. לבריטים הייתה עליונות ימית ברורה, והם אף הטילו סגר ימי (Sea Blockade) במרחב של 200 מייל מסביב לאיי פוקלנד.⁷⁶ היעדר עליונות אווירית הביאה, כפי שתואר לעיל, לפגיעה משמעותית בספינות הבריטיות. השאלה היא: האם ישנו מצב שבו היעדר עליונות אווירית יכול לגרום לכך שהעליונות הימית תהפוך לחסרת משמעות, ובמשתמע למנוע את אפשרות ביצוע האיגוף הימי ונחיתה מהים? במילים אחרות, האם עליונות אווירית היא תנאי לאיגוף ימי בנוסף לעליונות ימית?

3.3 הונאה והטעיה

ההונאה וההטעיה עולות אף הן מתוך ההיסטוריה של האיגופים הימיים. בשל המבנה הצר של חלק מהחופים בגליפולי לא ניתן היה לבצע הטעיה, ולכן הטורקים חיכו לכוחות הנוחתים בהיותם מבוצרים. לצרפתים ולבריטים נדרש ניתוח טופוגרפי, ובעיקר מודיעין מעודכן שיאפשר בחירת חופים שאינם ברורים מאליהם, או חופים שיאפשרו תמרון הטעיה, ושמולם לא יערך האויב הטורקי להגנה, והכוחות יוכלו לנחות ללא התנגדות עזה.

במלחמת העולם השנייה הבינו בעלות הברית כי הבקעת חוף מוגן על ידי כוחות נחיתה עתידה לגבות מחיר – שגם במלחמה עולמית – ייתכן שיקשה ואולי אפילו יסכל את הנחיתה מהים. הונאה והטעיה היו מאמץ משותף רב-זרועי – מבצע בפני עצמו – ומידת ההצלחה שלהן, קרי באיזו התנגדות ייתקל הכוח ועד כמה תהייה המערכה על כיבוש ראש

ראו: Geoffrey Till, Maritime Strategy and the Nuclear Age 128-132 (1984); וראו גם: Freedman, Lawrence, Strategy: History 117-188 (2013).

73 ראו: תוקידידס, לעיל ה"ש 16, בספר השני סעיפים כה-לא.

74 ראו: מורהד, לעיל ה"ש 18, בעמ' 135. יתרה מכך, צוללת אוסטרלית חדרה באותו זמן לים השיש ויכלה להבטיח כי כוחות ימיים טורקיים לא יוכלו להגיע לאזור הנחיתה ולהפריע לכוח הימי במשימתו.

75 ראו: זוהר 2012, לעיל ה"ש 2, בעמ' 231-230; ראו: זוהר 1985, לעיל ה"ש 2, בעמ' 23.

76 ראו: Middlebrook, לעיל ה"ש 42, בעמ' 208-206. הסגר נועד למנוע תגבור לכוחות הארגנטינאים על האיים כמו גם יכולת לאפשר צבירת כוחות של הצי הבריטי ללא חשש מאיום ימי.

החוף תובענית, נבחנה עוד טרם נחיתה כלי השיט. בנורמנדי למרות ממדיה העצומים של הנחיתה ניתן לקבוע כי ההונאה וההטעיה היו רבי-משמעות וסייעו להצלחתה.⁷⁷

דוגמה יפה לחשיבות ההפתעה והיתרון שהיא נותנת לכוח המתמרן אפשר למצוא בהפתעה של נחיתה כוחות השריון בגדה המערבית של תעלת סואץ במבצע "רביב",⁷⁸ וכן באיגופה של העיר צידון במלחמת שלום הגליל.

הד לאותה חשיבות טקטית של ההטעיה ניתן לראות בפעולה באיי פוקלנד. לארגנטינאים היה ברור כי הבריטים מתכוונים לכבוש מחדש את האיים, והשאלה הייתה רק באיזה מקום וזמן. ובכל זאת בהיבט הנחיתה הצליחו הבריטים להפתיע את הארגנטינאים שריכוזו כוחותיהם בסטנלי ולא בחוף הנחיתה. הבריטים הקפידו לבחור חופים שנמצאו מחוץ לטווחי התותחים שרוכזו בסטנלי, ושאפשרו נחיתה של כוח גדול מספיק שביסס את כיבוש ראש החוף והגן עליו.⁷⁹

3.4 החפה באור יום כמגבלה

בגליפולי ובנורמנדי בוצעו הנחיתות באור יום, ולעומת זאת באינצ'ון, פוקלנד ובשלום הגליל בוצעו הנחיתות בלילה. ייתכן שמאפייני לחימת הקומנדו בקבוצה השנייה קרי, כוחות קטנים ובעלי נחיתות כמותית מול הכוח המגן, גרמו למתן עדיפות לנחיתה בלילה לעומת מבצעים רחבי היקף שבהם לאור היום כמעט שאין משמעות. הצורך לבצע נחיתה בחשיכה מהווה מגבלה עקב קשיים בהכרת השטח והחוף, אולם החשיכה מהווה יתרון טקטי מסוים לכוח קומנדו. מצד שני נחיתה באור יום דורשת יכולת התגברות על כוח המגן בחוף מצד הכוח הנוחת הנמצא בנחיתות גאוגרפית ובאור יום.

3.5 הצורך לשמור על רצף הגעה לחוף לאורך זמן

בדוגמאות ההיסטוריות בגליפולי (259 יום), נורמנדי, אינצ'ון (13 יום), פוקלנד (74 ימים) ושלום הגליל היו הכוחות הימיים מחויבים לשמור קו אספקה וחילוץ לכוח היבשתי שנחת מהים. המשמעות היא שאיגוף ימי ונחיתה מהים הם לעיתים מבצעים מתמשכים המחייבים שליטה ימית ויכולת מתן מענה לצרכים של הכוח היבשתי לאורך זמן.

3.6 הצורך בכיבוש מעגן או נמל

הגם שלכאורה הנחיתה מהים נתפסת כפעולה של הנחתת כוחות בחוף מבודד, הרי שהרקע ההיסטורי מלמד כי לפחות בחלק מהמקרים כיבוש מעגן או נמל הוא חלק מרכזי

77 ראו: מקנטייה, לעיל ה"ש 29, בעמ' 17-21.

78 ראו: זוהר 1985, לעיל ה"ש 2, בעמ' 23.

79 ראו: תמפסון, לעיל ה"ש 39, בעמ' 38-39.

ביכולת הנחיתה. כך היה בנורמנדי,⁸⁰ באינצ'ון⁸¹ ובמלחמת שלום הגליל.⁸² כיבוש כזה מאפשר יתרונות גדולים בשל היכולת להעביר כוחות בסדרי גודל משמעותיים על גבי אוניות אזרחיות (כגון גלנוע), אך גם יכול ליצור אתגרים מורכבים בהיבט האיום על הנמל מצד האויב. כלומר, הנמל הוא יעד ברור וגדול שקשה להגן עליו באופן מלא.

4. סיכום ומסקנות

ציי העולם ממשיכים להצטייד בכלי שיט אמפביים, והדבר יכול ללמד כי לפחות בראייתם הנחיתה מהים ממשיכה להיות אפשרות מבצעית ממשית ויש להתכונן אליה.⁸³ מה באשר לצה"ל וחיל הים הישראלי – האם הם צריכים לשוב ולהחיות את האפשרות הזאת ולהוסיפה לסל היכולות שלהם? האתגרים העומדים בפני חיל הים נמצאים בזירות לחימה שונות וברמת מורכבות שונה, ולכן מענה מקיף על שאלה זו דורש בחינה מעמיקה ומקיפה של כל התרחישים בכל זירה בנפרד. בכל זאת ניתן להצביע על כמה אתגרים שהם כלליים ונכונים לשיטת לחימה זו.

האתגר הראשון הוא העליונות הימית באזור הנחיתה. איגוף ימי ונחיתה מהים יוכלו להתקיים רק לאחר שאלה יושגו. מהלך כזה ייתכן שיארך זמן, ובכך תאבד הגמישות הנדרשת לצורך פעולה בשיטה זו. בנוסף לכך, אם השגת עליונות ימית תדרוש גם את קיומה של עליונות אווירית לצורך הגנה מפני איומים חופיים או אוויריים (כמו באיי פוקלנד לדוגמה) הדבר עלול להימשך זמן ארוך באופן משמעותי, וייתכן שהנחיתה תצטרך להידחות עד להשגת התנאים הנדרשים ותהפוך ללא-רלוונטית.

האתגר השני יהיה להתגבר על שיטות לחימה שיופעלו על יד האויב באזור הנחיתה כדי למנוע או להקשות על ביצועה, והכוללות שיטות המכוננות בלעז Area Denial/Anti Access,

80 ראו: AMBROSE STEPHEN E., D-DAY, JUNE 6, 1944: THE CLIMACTIC BATTLE OF WORLD WAR II (1994) 527

81 ראו: ד'האינל, לעיל ה"ש 30, בעמ' 114-150.

82 ראו: אתר עמותת חיל הים, <http://www.amutayam.org.il> – נחתות. במלחמת שלום הגליל גויסה אוניית משא א/מ יסמין שהעבירה ופרקה אגד ארטילריה בנמל ביירות.

83 ראו לדוגמה: הצי האמריקני: <https://news.usni.org/2018/07/24/navy-and-marine-corps-racing-to-increase-amphibious-fleet>; הצי הבריטי: <https://www.savetheroyalnavy.org/tag/amphibious-capability>; הצי הרוסי: <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2018/june-2018-navy-naval-defense-news/6296-russian-navy-expects-to-start-building-new-landing-india-to-make-naval-ships-that-can-launch-attack-in-enemy-zone/articleshow/58777785.cms>; הצי ההודי: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-to-make-naval-ships-that-can-launch-attack-in-enemy-zone/articleshow/58777785.cms>.

וזאת באמצעות מיקוש ימי וחופי וכן טילנות חוף-ים.⁸⁴ הנחת העבודה של צה"ל צריכה להיות כי הנחיתה מהים תבוצע, למרות הכול, כנגד חוף מוגן. יש לאמץ את הנחת העבודה המחמירה והמשמעותית הנגזרות ממנה בהרכב הכוח, בהיקפי הכוחות המשתתפים ובהשקעה בהכנתם. מעל לכול נדרשת הבנה כי ההחפה בתרחישים מחמירים יכולה להיות בעלת משמעותיות כבדות בנפש ובאמל"ח.

האתגר השלישי הוא ההונאה וההטעיה.⁸⁵ יש הסבורים כי במלחמה אין גורם חשוב יותר וקשה יותר לשליטה מגורם ההפתעה.⁸⁶ נראה שרק הונאה והטעיה משמעותיות יביאו להקלה אפשרית בתהליך האיגוף וכיבוש החוף, ויקטינו במשהו את הסיכון מהאויב המתבצר בו. ללא השקעה משמעותית צה"לית בתחום זה תהיה הלחימה לכיבוש החוף מורכבת מבחינת המחיר שיידרש למימושה, וייתכן שתעמיד בספק את יכולת הביצוע של מהלך כזה.

האתגר הרביעי הוא השתתפות חיל הים בהכרעה הצה"לית. השאיפה שחיל הים יוכל להוסיף נדבך בהכרעת האויב על ידי איגוף ימי ונחיתה מהים נכונה מבחינת חיל הים ממצבת אותו ככוח משמעותי. אולם ייתכן כי לחיל הים ישנן משימות נוספות הנמצאות בעדיפות לאומית גבוהה יותר, כגון הגנה על אסדות הגז. הצורך בכוח הגנה המלווה את כוח הנחיתה כמו גם הגנה עליו לאורך זמן לצורך רציפות מאמץ הנחיתה ידרוש הקצאת כוחות ימיים משמעותיים, שחובה לוודא שאכן קיימים.

לסיכום. יהיה נכון להניח שכפי שאצלנו ערים לעובדה שצה"ל וחיל הים החלו בבניית יכולת של איגוף ימי ונחיתה מהים כך גם האויב. הוא כאמור יצטרך מעתה להשקיע מחשבה, אמצעים ויכולות בעצירת הנחיתה מהים, דבר שיפחית את כוחותיו במקום אחר – בלחימה במאמץ העיקרי. אולם הדבר גם מבטיח כי הלחימה של הכוח הנוחת מהים תהיה מורכבת יותר. במילים אחרות, דווקא כיום, חמישים שנה לאחר מבצע "רביב" המוצלח, נראה כי הפרדיגמה הצבאית של הנחיתה כפי שהייתה במלחמת ההתשה ומלחמת שלום הגליל, כבר לא תחזור על עצמה, ולפחות בכל הקשור לניתוח הסיכויים והסיכונים יהיה נכון להניח, כי הזירה במערכה הבאה תיראה שונה לחלוטין ואליה יש להיבנות.

84 להרחבה בעניין זה ראו לדוגמה: Clark & Sloman, לעיל ה"ש 14 בעמ' 1-8: ראו: Jones Dorian Frank, *The Viability of Large Scale Amphibious Operations on the Eve of the Twenty First Century in the Light of Military Operations Other Than War (MOOTW), High and Low Technology Weapons, and Weapons of Mass Destruction*, Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College (1997) (72-29).

85 ראו: סון טסו *חכמת המלחמה* 39 (תרגום אפרים ברוידא) 1996. "המקום שם אנו מתכננים להילחם אסור שייודע שכן אז יצטרך האויב להכין עצמו כנגד התקפה אפשרית בכמה נקודות שונות. כיוון שחילותיו יהיו מחולקים בכיוונים רבים, יהיה המספר שנעמוד נכחו בכל נקודה נתונה מועט לפי הערך".

86 ראו: מקנטיייר, לעיל ה"ש 29, בעמ' 16.